

*До разової спеціалізованої вченої ради по захисту
дисертації на здобуття ступеня доктора філософії у
Дніпровському національному університеті імені
Олеся Гончара
49045, м. Дніпро, просп. Науки, 72*

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертацію доктора філософії
за спеціальністю 054 – Соціологія
Величковського Руслана Владиславовича
«Конструювання та відтворення соціального порядку українського
суспільства в умовах медіатизації політики»,
рецензента, доктора філософських наук, доцента, професора кафедри
політології, соціології та публічного управління Дніпровського
національного університету імені Олеся Гончара
Ходус Олени Володимирівни**

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження Руслана Величковського надає оригінальну відповідь на фундаментальне питання соціальних наук – «як можливе суспільство?». Справа в тому, що в останні три десятиліття мова описання суспільства (класичного об'єкту наукового інтересу соціологів) переживає чергову (ре)актуалізацію. На тлі радикальних змін, обумовлених стрімким розвитком мультимедійних комунікаційних систем і засобів електронної взаємодії, відбувається істотна трансформація ще до недавнього звичних і цілком зрозумілих форм соціального життя, ширше – соціального порядку. Цифрові технології й інфраструктури, нові соціальні медіа експансивно втручаються майже в усі сфери суспільної діяльності, виступають активними спів-творцями соціального поля (інститутів, спільнот, ієрархій, форм взаємодії, владних відносин, індивідуальних і групових ідентичностей), носіями культурних значень, морально-етичних орієнтирів, соціальних емоцій і смаків, ба більше, інструментами їх артикуляції. Іншими словами, тренди медіатизації й цифровізації перетворюють наявний соціальний порядок у проблему – проблему онтологічну й епістемологічну.

В онтологічному вимірі очевидно, що у сучасному медіатизованому світі – плинному, гібридному, фрагментованому, децентралізованому – доволі складно визначити параметри впорядкованості, властивості якої дедалі більше описуються в метафоричних категоріях «ненадійності», «крихкої стабільності», «ризими» чи «мережі», «фікції» чи «симулякру». Саме такий контекстний фон зумовлює теоретичні аргументи і твердження науковців про необхідність адекватних способів критичної оцінки соціального змісту феноменів, явищ, процесів, подій,

що утворюються в наш час під впливом техно-культури. В епістемологічному плані суть наукової проблеми полягає в необхідності розібратися в питаннях: чи є ці явища і процеси принципово новими за своєю природою, а відтак, такими, що потребують для свого аналізу нових теоретичних інструментів? чи можливо, не відмовляючись від вже існуючих інтелектуальних ресурсів, рухатись до нового типу описання соціального (без)порядку, суттєво перетвореного медійними технологіями? Словом, представники академічного середовища кидають захопливий погляд у бік соціальної реальності, яка конститується медіа, і головна загальнометодологічна інтенція їхньої інтенсивної наукової полеміки полягає у намаганні (пере)зібрати «старі» і «нові» теорії в дусі міждисциплінарного діалогу, переосмислити понятійний апарат, через який рефлексується перебіг сучасного суспільного життя.

Керуючись цими міркуваннями, вважаємо дисертаційну роботу Руслана Величковського актуальною і практично значущою як для соціально-гуманітарних знання загалом, яке очевидно потребує продуктивних аналітичних технологій, що дають розуміння «скелету» багатьох суспільних процесів, так й для українського суспільства зокрема, реальний соціальний порядок якого (пере)форматується під впливом викликів, спричинених російсько-української війною, «постколоніальним транзитом та стрімким поширенням цифрових технологій» (стор. 23-24). До речі, актуальність досліджуваної Русланом Величковським проблематики неймовірно наочно продемонстрували нещодавні (перші з початку великої війни) акції протесту української молоді проти законопроекту, що обмежує незалежність діяльності антикорупційних органів в Україні (НАБУ і САП). Неочікувана політична активність цієї генерації, сформованої трендами й логікою медіа-майданчиків, змусила представників наукової спільноти (пере)оцінити роль «лідерів думок» і реальну дієвість цифрових комунікацій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки й рекомендації, що містяться у дисертації та винесені на захист є достатньо обґрунтованими. Вони базуються на чітко зазначеному автором методологічному підґрунті, яке засновується на «поєднанні класичних та інновативних підходів» (стор. 39). І дійсно, концептуальна схема, за допомогою якої Руслан Величковський прагне розкрити «комплексний вплив медіатизації політики на конструювання та відтворення соціального порядку в сучасній Україні» (с. 21), будується на перетині різних теоретичних ресурсів (від класичних концепцій до (пост)структуралістських напрацювань). Варто погодитись Русланом Величковським, який акцентує, що така об'ємна дослідницька оптика «дозволить глибше та повніше зрозуміти як сутність самого

соціального порядку, так і вплив на нього процесів медіатизації» (стор. 39). Відтак автор виявляє цілком обґрунтований науковий інтерес до фактору медіа, які в ситуації сучасності задають певний спосіб розуміння соціального порядку і водночас виступають активним агентом «його конструювання, трансформації та, потенційно, дестабілізації» (стор. 39). А отже, фокус на медіатизацію, точніше – на медіатизацію політики, окреслює змістовно-тематичний простір дисертаційного дослідження Руслана Величковського, конкретизований в об'єкті, предметі, меті і наукових завданнях роботи (стор. 21-22).

Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (325 найменувань, з них 174 — іноземною мовою). Обсяг основної частини дисертації – 243 сторінки).

У **першому розділі** дисертації представлений ретроспективний огляд основних теоретичних аргументів, які розкривають змістовну сутність двох базових для автора дослідницьких концептів – «медіатизація політики» й «соціальний порядок». Загалом, зміст розділу засвідчує готовність автора до серйозної теоретико-методологічної роботи. Так, у *підрозділі 1.1* критично аналізується корпус теорій, які створюють загальний теоретичний контекст для розуміння процесів медіатизації: від класичних теорій інформаційного суспільства (Д. Белл, Й. Масуда, Е. Тоффлер, М. Кастель) до гостро актуальних сьогодні акторно-мережевої теорії (Б. Латур) і концепції медіатизації (С. Хьявард, Ф. Ессер, Є. Стрьомбек), розкриваються їх слабкі сторони, недоліки, потенційні можливості для побудови теоретичних параметрів авторської концептуальної оптики (с. 28-36). Окремо оговорюється проблема соціального порядку з позиції різних теоретичних перспектив (функціоналізму, інтеракціонізму, структуралізму, постмодернізму – стор. 36-46). Значну увагу приділено науковому обґрунтуванню пояснювальних можливостей конструктивістського підходу, який за аргументами автора «дозволяє глибше зрозуміти зв'язок між поняттями «соціальний порядок» і «медіатизація політики» (стор. 41-44), що є цілком логічним (до цього зобов'язує проблемна спрямованість дисертаційної роботи).

У *підрозділі 1.2* Руслан Величковський демонструє глибоке розуміння теоретичних засад феномену медіатизації, її впливів на політичні і соціальні процеси (с.48-49). На підставі критичної рефлексії різних теоретичних ідей пояснення сутності медіатизації (стор. 49-61) автор закладає методологічну основу власного дослідження медіатизації політики в контексті соціального порядку. У цьому зв'язку евристично продуктивною виглядає запропонована Русланом Величковським авторська систематизація різнопланових теоретичних підходів вивчення впливу медіа (с. 61), яку цілком можна розглядати як своєрідну «когнітивну рамку» для змістовної референції ідей, напрацьованих різними підходами до власних дослідницьких пошуків.

Безумовно важливим з точки зору наукового завдання дисертації – розробки комплексної методології дослідження медіатизації політики в Україні, що поєднує кількісні та якісні методи аналізу – є *підрозділ 1.3*. Для пошуку адекватної концептуальної стратегії («дизайна дослідження» в авторській термінології) Руслан Величковський пропонує звернутися до «інтегрованої методологічної стратегії, що поєднує різноманітні підходи та методи», оскільки вважає, що тільки такий підхід є «необхідною умовою успішного вивчення настільки складного та багатогранного феномену, як медіатизація» (стор. 64). Відповідно були виділені основні дослідницькі вектори, які автор справедливо вважає перспективними для розгляду медіатизації політики в контексті соціального порядку, а саме: теорія медіатизації, конструктивістський підхід, теорія встановлення порядку МакКомбсом і Шоу, теорія структурації Е. Гідденса, теорія комунікативної дії Ю. Габермаса, аутопоетична теорія систем Н. Лумана, актор-центрична перспектива медіатизації, розроблена, зокрема, В. Шульцем, теорія використання та задоволення (стор. 65-69). Разом з теоретичною складовою Руслан Величковський обґрунтовує емпіричний рівень своєї концептуальної конструкції (стор. 70-78). А отже, цілком схвально виглядає прагнення автора забезпечити достовірність теоретичних результатів емпіричним аналізом, що засвідчує дійсно комплексний підхід до наукової проблеми, яку вирішує рецензована дисертація.

Другий розділ дисертаційної роботи присвячений ґрунтовному аналізу медіатизації політичної сфери сучасного українського суспільства. У *підрозділі 2.1* Руслан Величковський доречно приділяє увагу контекстуальним умовам, в яких відбуваються медіатизація соціально-політичної сфер українського соціуму, зокрема йдеться про нерівномірність медіатизації та цифровий розрив, вплив російської інформаційної війни, яку автор розглядає як каталізатор медіатизації, зміну ролі традиційних ЗМІ та зростання впливу нових соціальних медіа (стор. 82-99). У *підрозділі 2.2* автор, розвиваючи логіку медіатизації, цілком слушно здійснює спробу дослідити трансформаційні зміни ландшафту сучасної політичної комунікації. Він стверджує, що соціальні медіа (Facebook, Twitter (мережа X), Instagram, TikTok, Telegram, YouTube) створюють новий простір політичної комунікації, яка набуває характерних ознак гейміфікації, емоціоналізації, персоналізації, інтимізації, розповсюдження «нового популізму», алгоритмізації (стор.102-114). Ці ознаки (їх прояви у різних варіаціях) Руслан Величковський ілюструє конкретними прикладами з української медіа-реальності, які переконливо засвідчують зміну форматів, каналів, інструментів (інтернет-меми, «мова ворожнечі», фейки, стор. 115-119) політичної комунікації. Окрема увага приділена новим акторам, які з'являються у медіатизованому політичному просторі України. Виходячи з їх прагматичних комунікативних можливостей та

реальних впливів, Руслан Величковський запропонував доволі вдалу систематизацію цих нових акторів (стор. 122-123).

У *підрозділі 2.3* Руслан Величковський, спираючись на тезу про дискурсивну природу медійного середовища, окреслює змістові рамки власного дослідження політичних дискурсів, що розгортаються в Україні на різних цифрових платформах. У цьому контексті варто зазначити, що автор не тільки здійснює загальний огляд різних медійних платформ (Facebook, Telegram, Twitter, YouTube, традиційні ЗМІ в онлайн-форматі), а й здійснює аналітичну оцінку їх впливів на зміст, форму, структуру, стратегії політичних дискурсів (стор. 126-149). З позиції критичного дискурс-аналізу і конструктивістської методології він формулює принципово важливий висновок: «медійні платформи не є нейтральними каналами передачі інформації, а є активними агентами, що формують специфічні дискурсивні середовища. Ці середовища, своєю чергою, впливають на способи мислення, інтерпретації подій, конструювання ідентичностей та, зрештою, на соціальний порядок» (стор. 154).

Особливий інтерес викликає **третій розділ** дисертації, де на основі матеріалів авторського емпіричного дослідження і з урахуванням соціологічних й статистичних розвідок інших дослідників розкривається вплив медіатизації політики на конструювання та відтворення соціального порядку в Україні. У *підрозділі 3.1* автор концентрує увагу на трансформації політичних інститутів та громадянського суспільства, які відбуваються під впливом механізмів медіатизації. Аналізуючи, на широкому емпіричному матеріалі структурні і функціональні аспекти діяльності владних структур та громадських організацій, Руслан Величковський артикулює низку важливих висновків, зокрема: а) про зростаючу орієнтацію владних структур на логіку функціонування нових медіа при плануванні та здійсненні своєї діяльності (стор. 156-160, 165-166); б) про нові виклики, загрози і можливості для демократичних інститутів, свободи слова (стор. 161-162); в) про зміни самої логіки політичної дії, електоральної поведінки, практик низової самоорганізації громадян (стор. 163-179); г) про особливості формування/прояву національної ідентичності, яка перетворюється сьогодні на медійний конструкт, який сам по собі містить потенційні ризики (стор. 180-182). Серед позитивних моментів цього підрозділу безумовно слід назвати авторську модель впливу медіатизації на конструювання та відтворення соціального порядку в Україні, яка містить три рівні: медіа-ландшафт, політична комунікація, соціальний порядок (стор. 184). Автор обґрунтовує принципову можливість застосування цієї моделі як теоретичної рамки аналізу глибинних механізмів (ре)конфігурації соціального поля суспільства де ключову роль відіграє логіка медіатизації. У *підрозділі 3.2* демонструються нові виміри політичної участі та громадянського активізму, зумовлені поширенням цифрових медіа, зокрема,

феномен "connective action" (стор. 194-197), онлайн-петиціонування (стор.199-202), флешмоби, віртуальні протести. Простежені суттєві бар'єри для повноцінної політичної участі громадян (до прикладу, недостатня цифрова грамотність, цифрова нерівності, стор. 205-208).

Особливе значення в аспекті конструювання і відтворення соціального порядку має *підрозділ 3.3.*, де автор на конкретних емпіричних кейсах (ставлення до мови, гендерні ролі, корупція, волонтерство, громадянська активність, патріотизм, національна ідентичність) відповідає на питання – як саме медіатизація політичного дискурсу, особливо в умовах повномасштабної війни, впливає на формування, трансляцію та закріплення нових соціальних норм і цінностей (стор. 211-230)? За кожним із цих кейсів надається ґрунтовна соціологічна аналітика. Автором визначено амбівалентний характер медійних впливів, який пропонується враховувати при розробці стратегій інформаційної безпеки і протидії дезінформації. У такому контексті у дослідженні, здійсненому Русланом Величковським, цікавою є не тільки методологічна складова, а й можливість практичного застосування.

Таким чином, коротко резюмуємо: аналіз тексту дисертаційної роботи Руслана Величковського дає змогу зробити висновок, що рецензована робота є змістовною та послідовною, матеріал викладено згідно плану дослідження. Наукові положення та рекомендації, сформульовані автором є чіткими і логічними, ґрунтуються: а) на комплексному аналізі наукової літератури; б) на продуктивному поєднанні теоретичних ресурсів різних методологічних стратегій (соціального конструктивізму, критичної теорії дискурсу, (пост)структуралістських ідей, принципах соціокультурного підходу), що свідчить про належні дослідницькі навички теоретичної рефлексії автора; в) матеріалах двох авторських емпіричних досліджень (контент-аналізі дописів та сюжетів у провідних українських інтернет-виданнях («Дзеркало тижня», «Українська правда») та Telegram-каналах («Україна Online», «Всевидающее ОКО») та якісному аналізі окремих кейсів, що ілюструють вплив медіатизації на конструювання соціального порядку.

Основні наукові результати та їх новизна.

Безперечну наукову значущість та новизну має розроблена Русланом Величковським оригінальна концептуальна модель, яка пропонує багаторівневу логіку вивчення змістовних аспектів впливу медіатизації політики на конструювання та відтворення соціального порядку в Україні (Розділ 3., стор. 184-186), конкретно: 1) на рівні медіа-ландшафту (традиційні ЗМІ, нові медіа, алгоритми); 2) на рівні політичної комунікації (зміна природи інформування, поява нових акторів, посилення емоційності); 3) на рівні соціального порядку (зміна правил взаємодії в суспільстві, норм та цінностей, інститутів). Зазначимо,

що представлена автором цілісна концептуальна модель містить декілька методологічно цінних для аналізу медіатизації соціального порядку методологічних аргументів:

по-перше, ця концептуальна модель пропонує враховувати «взаємні перекрашення» медіалогіки й логіки структурації соціальності, точніше – їх ефекти (прикладом, опосередкованість реальності образами, інсценування, емоціоналізація, інтимізація, персоналізація, розважальність, видовищність, підрозділ 2.2), які разом утворюють новий – інтермедійний – вимір будь яких подій, процесів, зв'язків, форм досвіду загалом;

по-друге, ця концептуальна модель підкреслює комплексний характер взаємодії цих логік, тобто описує те: а) як саме і за допомогою яких механізмів конкретні медійні платформи посилюють, спрямовують, трансформують сприйняття і розуміння аудиторії (автор стверджує, «що кожна платформа має свої унікальні характеристики – алгоритми, формати контенту, аудиторію, культуру спілкування, стор. 126-127); б) як відбувається взаємодія аудиторії з медіа (як ми долучаємось до емоційно зарядженого медійного середовища, сповненого Інтернет-мемами, «мовою ворожнечі», фейками (стор. 115-121), які форми політично участі і громадянської активності при цьому виявляємо, підрозділ 3.2). Особливо інноваційними в межах представленої концептуальної моделі є теоретичні здобутки автора, які включають:

- варіабельності переліку можливих чинників конструювання та відтворення соціального порядку в Україні, серед яких: свідомі стратегії політичних акторів, структурні особливості цифрових платформ, психологічні особливості аудиторії, контекстуальні фактори (гібридна війна, постколоніальна спадщина, соціально-економічні умови, що визначають специфіку медіатизації в Україні, стор. 241);

- фіксацію ключових механізмів впливу медіа на соціальні норми та цінності, серед яких: наративи, фреймінг, емоційне зараження, алгоритмічне посилення створення «спільного знання» (стор. 232-233).

Значущім методологічним внеском автора є класифікація нових акторів, представлених у медіатизованому політичному просторі України (конкретно: автор встановлює функціональну роль цифрових інфлюенсерів, громадянських журналістів, онлайн-спільноти, мережеві рухи, "фабрики тролів" та ботів, підрозділ 2.2).

Отже, варто зауважити, що в авторській комплексній багатовимірній концептуалізації співвідношення медіа і соціального порядку (специфіки їх взаємодії) цікавим є не тільки методологічно-евристичний потенціал цієї моделі, а й можливість її практичного застосування до аналізу українських реалій. Так, на прикладі конкретних кейсів (ставлення до мови, гендерних ролей, корупції, волонтерства, підрозділ 3.3.) автор доходить емпірично обґрунтованого висновку,

«що медіатизація не лише відображає, але й активно формує соціальні норми та цінності в Україні», встановлює нові ціннісні ієрархії (стор. 209-229).

Загалом зазначимо: нам імпонує виразна, цілком усвідомлена й обґрунтована авторська дослідницька позиція, яка враховує два необхідні взаємопов'язані аспекти. Перший – концептуальний – потребує звернення до цілого корпусу питань, пов'язаних з визначенням, класифікацією, систематизацією теоретичних ресурсів та ідей, які розкривають зміст базових концептів дисертації, а саме – «медіатизація», «медіатизація політики», «соціальний порядок», «конструювання реальності», «політичний дискурс». Вагомим науковим результатом такої концептуалізації є: а) запропоновані автором дефініції «медіатизації політики», «соціального порядку» (підрозділ 1.1, стор. 35, 46), які «вловлюють» багатовимірність застосування цих понять; б) авторська узагальнююча систематизація теоретичних підходів вивчення впливу медіа (підрозділ 1.2, стор. 61), яку можна розглядати як спробу критичного переосмислення потенційно цікавих ідей, які забезпечують додаткові можливості для пояснення конструювання соціального порядку, де медіатизації відведена ключова роль; в) авторська типологія прокорупційних наративів, яка обґрунтовує, прикладом, феномен медійного дискурсивного конструювання корупційної (не)нормальності (підрозділ 3.3, стор. 225). Вважаємо, що завдяки ретельній концептуальній роботі Руслану Величковському вдалося отримати важливі наукові результати, які закладають теоретичні підґрунтя аналізу впливу медіатизації політики на конструювання та відтворення соціального порядку в Україні з урахуванням актуальних контекстуальних умов.

Другий аспект – методологічний передбачає пошук і розробку найбільш ефективних методів, прийомів, процедур роботи з темою конструювання соціального порядку з акцентом на механізми його медіатизації. В цьому плані безумовною науковою новизною відзначається запропонована Русланом Величковським комплексна («багатовимірна та інтегрована» в авторському визначенні, стор. 64) методологічна стратегія дослідження медіатизації політики в Україні, що поєднує кількісні та якісні методи аналізу (підрозділ 1.3, стор. 69) і надає можливість операціоналізувати усі принципово важливі аспекти «картини медіатизації» – від макрорівня соціальних структур до мікрорівня індивідуальних дій та взаємодій (стор. 69). Окремо варто зауважити, що заявлена авторська методологія цілком відповідає сучасним епістемологічним трендам з їх вимогами розробки релевантних соціологічних інструментів, які б виявляли достатню чутливість до продуктивного поєднання макро- і мікрорівнів медіатизованої соціальної реальності. З цих позицій, очевидною науковою новизною відзначається авторська розробка оригінального кодифікатора для контент-аналізу медіа повідомлень, що дозволяє фіксувати як формальні характеристики

контенту, так і його змістовний вимір (теми, наративи, емоційну тональність, наявність ознак маніпуляцій, стор. 70-74, 143-147, Додаток А).

В дисертаційній роботі дістали подальшого розвитку положення щодо розуміння позитивних та негативних наслідків медіатизації політичної сфери для українського суспільства, зокрема, в контексті розвитку демократичних інститутів, забезпечення національної безпеки, формування соціальної згуртованості та подолання соціальної нерівності. Наукова важливість ґрунтовного аналізу «точок напруження», спричинених медійними впливами, дала можливість автору запропонувати конкретні практичні рекомендації (стор. 236-237), спрямовані на ефективне управління процесами медіатизації в актуальних соціокультурних умовах України. В цьому, на нашу думку, полягає прикладна новизна рецензованої дисертаційної роботи, результати якої можуть бути використані для розробки ефективних стратегій і заходів зміцнення демократичних інститутів в Україні

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів дослідження.

Теоретичні положення й емпіричні напрацювання дисертаційної роботи Руслана Величковського суттєво розширюють соціологічне розуміння впливів медіатизації політики на конструювання та відтворення соціального порядку в сучасній Україні з урахуванням різноманітних чинників, механізмів, інструментів, акторів, задіяних у цих процесах. Окрім виразно теоретичної, дисертаційне дослідження має очевидне практичне значення:

- для науково-дослідної роботи, зокрема, авторська методологічна стратегія дослідження медіатизації політики в Україні, що поєднує кількісні і якісні методи може бути використана для подальшого поглибленого вивчення особливостей функціонування політичної сфери в Україні;

- в адміністративно-управлінській сфері теоретичні напрацювання й емпіричні результати дисертації можуть бути залучені, зокрема, до розробки державної політики у сфері інформаційної безпеки, медіарегулювання та розвитку громадянського суспільства;

- в освітній роботі – концептуальні положення дисертації можуть скласти підґрунтя для розробки навчальних дисциплін з політології, соціології, публічного управління, студій з медіакомунікації.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях. Основні результати та висновки дисертаційного дослідження відображено у 3 наукових публікаціях, які входять до переліку наукових фахових видань України.

Матеріали дисертації пройшли відповідну апробацію, яку засвідчують 4 праці за результатами наукових конференцій і виступів. Аналіз представленого рукопису дисертації та наукових публікацій дає підстави констатувати

ідентичність публікацій та основних положень дисертації. Це надає автору дисертаційної роботи право публічного захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Сукупність усіх публікацій відображає викладені в дисертації результати дослідження, що відповідає вимогам пп.8, 9 вимог «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. У дисертації та наукових публікаціях Руслана Величковського порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи рецензоване дисертаційне дослідження, необхідно зробити певні зауваження та вказати на деякі положення роботи, що викликають дискусію.

1. Попри ґрунтовну теоретико-методологічну роботу, здійснену автором для реалізації дослідницького завдання №1 – «розкрити сутність та зміст понять «медіатизація політики» та «соціальний порядок», а також встановити характер їхнього взаємозв'язку в контексті сучасного українського суспільства», варто зазначити, що авторська концептуалізація нагадує скоріше «двохповерховий дім», де на кожному поверсі розгортається «окреме життя»:

а) на «першому поверсі» – загальні теорії, які автор розглядає як ресурс описання трансформації сучасного суспільства під впливом інформаційно-комунікаційних технологій (йдеться про теорії інформаційного суспільства, мережевого суспільства, суспільства знань, нетократії, акторко-мережева теорія (стор. 28-33). До речі, не зрозуміло як саме ці теорії допомагають понятійному визначенню «медіатизації політики», яке надається автором як самоочевидне (стор. 35)?

б) «на другому поверсі» – теорії, які розкривають сутність концепту «соціальний порядок» (стор. 36-40), який також потребує термінологічного уточнення. Автор справедливо вказує на широке смислове охоплення цього поняття, його гранично високий аналітичний рівень (стор. 28), але, на жаль, цим твердженням й обмежується, хоча поставлене в дисертаційній роботі завдання №1 буквально вимагає критичного ставлення щодо поняття «соціальний порядок», пошуку його змістовних референцій, які б допомогли зрозуміти як це поняття послідовно набувало нових значень і контекстів, передусім, у контексті радикальної медіатизації. Проте, виходячи з представленого у дисертації дефінітивного ряду – в різних підрозділах соціальний порядок трактується «як система правил, норм, цінностей та очікувань, які регулюють поведінку людей у

суспільстві та забезпечують його відносну стабільність та інтегрованість» (стор. 181-182), «як соціальні норми та цінності, колективні ідентичності та соціальні інститути» (стор. 185), «як певна впорядкованість, стабільність та передбачуваність у соціальних відносинах, взаємодіях та інститутах, що забезпечується системою правил, норм, цінностей та очікувань» (стор. 79) – складається уявлення, що автор розглядає соціальний порядок суспільства переважно у вигляді певної універсальності, тотальності, яка містить відповідні структурні складові.

Відтак, резюмуємо: наведені автором теорії, які він використовує для концептуалізації понять «медіатизація політики» і «соціальний порядок», вирішують різні дослідницькі завдання, відносяться до феноменів різного рівня, до різних інтелектуальних традицій. Відтак, маємо зазначити очевидне «теоретичні напруження» між «медіатизацією політики» і «соціальним порядком», точніше – відсутність змістовних авторських аргументів на користь того, в чому саме автор вбачає взаємопов'язаність цих двох понятійних конструктів?

2. У продовженні першого зауваження. Концептуальне твердження автора про те, що «медіатизація політики виступає не лише як технологічний тренд, а і як глибинний соціокультурний процес, що трансформує соціальний порядок в Україні» (стор. 209) потребує додаткової конкретизації – за якими новими правилами (принципами, ознаками) відбувається структурація медіатизованого соціального порядку і яких принципово нових характеристики набуває така медіатизована упорядкованість (прикладом, чому наразі доречною категоризацією процесів конституювання соціального стає не «порядок», а «порядки» з акцентом на їх множинність)? як під впливом медіатизації соціальної реальності змінююся знання (смыслоуворююча) складова соціального порядку?

3. Акцент на евристичні можливості конструктивістського підходу в аспекті рефлексії процесів медіатизації соціального порядку (стор. 41-44) є вагомим теоретичним доробком автора. Водночас, дещо не зрозуміло виглядає специфічна синонімізація понять «конструювання та відтворення» в контексті вивчення впливу медіатизації політики на соціальний порядок. Вважаємо, що автору вдалося детально та чітко розкрити механізм медійного конструювання (!): його канали, чинники, стратегії виробництва медіа дискурсів (стратегія селективності та фреймінгу, стратегія наративізації та символізації, стратегія емоціоналізації та алгоритмічного посилення, стор. 148-150), роль нових акторів, активно задіяних в конструюванні соціальної реальності. Проте момент «відтворення» чомусь залишився поза авторською увагою. У цьому зв'язку, хотілося отримати пояснення: в чому полягає авторська позиція щодо цих двох модусів впорядкування медійної реальності – чи розглядає автор «відтворення» як

процес, тотожній «конструюванню», тоді навіщо їх відокремлювати? Або навпаки: «відтворення» має свою самостійну інструментальну логіку (очевидно саме на це вказує автор, коли апелює в контексті свого дослідження до евристики конструктивістського підходу, який дозволяє «дослідити, як саме конструюються, а потім відтворюються соціальні норми та цінності у середовищі, де присутні медіа» (стор. 42). В цьому разі, в чому тоді полягає ця логіка, чи передбачає вона якісь специфічні механізми?

4. Методологічно виправданим й логічним в аспекті досліджуваної проблематики є намагання автора розкрити логіку впливу різних медійних платформ (від традиційних ЗМІ до нових соціальних медіа) на виробництво медіа дискурсів в Україні (їх зміст, форму). Виходячи з цього, теоретично обґрунтованим вважаємо твердження автора про те, що «кожна платформа має свої унікальні характеристики (алгоритми, формати контенту, аудиторія, культура спілкування), які суттєво впливають на те, які політичні меседжі поширюються, як вони подаються, ким вони сприймаються та які наслідки це має для конструювання соціальної реальності, формування ідентичностей та, зрештою, для соціального порядку» (підрозділ 2.3, стор. 126-127).

Разом з тим хотілося б уточнити, у чому конкретно полягає «активна агентність» (в оригінальній термінології автора, стор 126) прикладом, Мережі X (Twitter) і Telegram або Facebook, TikTok і Instagram відповідно до зазначених автором характеристик (тобто у чому, на думку автора, полягають суттєві відмінності в тому як в нинішніх умовах працюють ці інформаційні джерела, їх мобілізаційна ефективність, фактор лідерів думок vs. анонімність, цільова аудиторія, її ціннісні пріоритети)?

Загалом, висловлені зауваження мають скоріше рекомендаційний характер, які не знижують наукової цінності дисертаційного дослідження Руслана Величковського і не заперечують його основних положень, до того ж окремі з них можуть бути враховані в подальшій роботі автора.

Висновки про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Таким чином, дисертація Руслана Владиславовича Величковського на тему «Конструювання та відтворення соціального порядку українського суспільства в умовах медіатизації політики» є самостійною, завершеною кваліфікованою працею, яка в цілому відповідає сучасному рівню соціологічної науки, містить обґрунтовані результати проведених наукових розробок, що мають важливе значення для подальшого розвитку в Україні наукової галузі 05 – Соціологія. Автор продемонстрував вміння науково мислити, системно аналізувати теоретичний матеріал і фактичні дані та здійснювати узагальнення.

Отже, дисертація Руслана Владиславовича Величковського на тему «Конструювання та відтворення соціального порядку українського суспільства в

умовах медіатизації політики», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 – Соціологія за спеціальністю 054 – Соціологія повною мірою відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 – Соціологія за спеціальністю 054 – Соціологія.

Рецензент:

доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри політології, соціології та
публічного управління Дніпровського
національного університету імені Олеся Гончара

Олена ХОДУС

В.В. першого проректора

В.Б. Сміт-Балгабань